

ne samo popularizira znanost nego na znanstveni način valorizira crkveno blago Kaštel Štafilića; upravo model koji je prof. Sanja Acalija primijenila u svojoj knjizi, mogao bi postati indikativnim i za slične monografske studije u drugim župnim zajednicama. U zaključnoj ocjeni navodimo kako je autorica obradila važnu, rekli bismo, čak prevažnu temu s područja sakralne umjetnosti, pridonijevši tako i razvoju znanosti, ali i naglašenoj potrebi i opravdanosti – ostvarenju stalnog postava crkvene riznice i njezine prezentacije te stvaranju pravilnog odnosa prema baštini i cjelokupnom kulturno-povijesnom naslijeđu.

Miljenko Buljac

Stjepan Džalto. In memoriam

Stjepan Džalto rođen je 21. listopada 1931. u Voljicu kod Uskoplja, od roditelja Stjepana i Ruže, rođ. Šandor. Srednju školu pohađao je u Rijeci i Zagrebu. Bogosloviju je studirao i završio u Đakovu, gdje je na Petrovdan 1959. godine zaređen za svećenika Vrhbosanske nadbiskupije. Od tada do 1965. godine župnikom je u Rostovu. Nakon toga župnikom je u Brusnici, od 3. rujna 1970. u Obrima, a od 23. rujna 1975. do 13. studenoga u Modriči. Tada je imenovan župnikom na Uzdolu u Rami. Od 1986. upravlja župom Glavice kod Bugojna. (Često se znao našaliti da je stigao do otpada, jer je nedaleko od župne kuće bilo veliko odlagalište otpada.) U toj župnoj kući Džalto je okupljao čelnike bugojanske općine i susjednih joj općina aktivno djelujući u organizaciji otpora u Bosni i Hercegovini. Na toj župi vlč. Džalto je, s ono malo župljana što je ostalo na pradjedovskim ognjištima, proveo cijeli Domovinski rat. Od 1996. godine živio je u Zagrebu. Od tada se često znao našaliti da je izbjeglica. Kada je 1997. g. u Prozoru zaređen mladi dominikanac Tomislav Kraljević, svi su se čestitari obraćali u nečije ime. Kada je Džalto izišao za govornicu čestitati mladomisniku, obratio se riječima kako se on kao izbjeglica nema ni u čije ime obratiti te je skup pozdravio uime Svetoga Oca Pape. Okupljeno mnoštvo dugotrajnim je pljeskom i ovacijama pozdravilo dragoga svećenika Džaltu. Godine 1998. imenovan je pastoralnim suradnikom u župi Skopaljska Gračanica.

U svim župama vlč. Stjepan Džalto je uz pastoralni rad sa svojim župljanima obnavljao ili dograđivao župne kuće, crkve,

grobља, a u Uzdolu je iz temelja sagradio župnu kuću. Bio je vrstan propovjednik, sa smislom za šalu i iznimno omiljen kod naroda.

Pet godina prije smrti oslijepio je nakon moždanoga udara, a posljednje godine svoga života proveo je u Zagrebu, katkad boraveći kod dominikanaca u Splitu. Zadnjih jedanaest mjeseci proveo je u Vrhbosanskom bogoslovnom sjemeništu u Sarajevu.

Preminuo je u Gospodinu okrijepljen svetim sakramentima u srijedu, 24. rujna 2008. godine u Kliničkom centru Univerziteta u Sarajevu u 77. godini života i 48. godini svećeništva.

Misa zadušnica služena je u petak 26. rujna u 15 sati u filijalnoj crkvi u Voljicu-Uskoplje, a potom je uz mnoštvo svojih bivših župljana i poštovatelja njegova djela, te osamdesetak svećenika i mnogo časni sestara predvođenih kardinalom vrhbosanskim msgr. Vinkom Puljićem, pokopan na mjesnom groblju u rodnom Voljicu.

Virtuozna beletristička melodija Stjepana Džalte

Uz pastoralne poslove držao je predavanja po Europi, Americi i Australiji, te pisao pripovijesti, romane, drame, pjesme, putopise. Bio je članom Društva hrvatskih književnika Republike Hrvatske i Društva hrvatskih književnika Herceg-Bosne.

Objavio je sedam romana: *Naricanja Frane Markanova*, Zagreb, 1983.; *Pod Jurcanovim orahom*, Zagreb, 1990.; *Novo selo*, Zagreb, 1995.; *Čudna zemlja*, Zagreb, 1995.; *Zvonimirovo*, Zagreb, 1996.

Roman *Drug nastavnik iz predvojničke*, Zagreb, 1999., drugo izdanje Zagreb, 2001. To je djelo Džalto posvetio "svojim poglavarima, profesorima i kolegama Visoke teološke škole (...) i onima prije i onima sada i onima u budućnosti". Džalto u svojim djelima kroz humor i šalu karakterizira svoje stvarne likove. (O tome smo mnogo puta razgovarali surađujući od 1983. godine.) Tako je drug Rade K. objašnjavao "Biti oficir JNA, to je časnno, mnogo časnno, a i unosno. Oficir JNA mora da ima veliku platu, naročito ratni oficir koji je boj bio i krv lio za narod svoj i otadžbinu! To žene nanjuše, to jeste ko je parali, a ko nije." Drug Rade bio je polupismen. Kada je bogoslov Mate na ploči napisao *Vivat Croatia*, Rade se pitao: "Šta je to Croatia, je li to nešto lepo?" Dok su ga bogoslovi zapitkivali, on je redovito odgovarao: "Ne umem, da razumem." Na koncu je druga Radu ubio njegov nadređeni KD kada ga je Rade našao u krevetu sa svojom ženom.

Posljednje je Džaltino djelo autobiografski roman *U tami sujetlost*, Zagreb, 2006.

Objavio je dvije zbirke pjesama: *Spontanosti*, Mostar, 1988. i *Trzaji*, Mostar, 1995.

Objelodanio je i petnaest zbirka priča, balada, drama, mono-drama, komedija, putopisne proze i tragikomedija.

Prva njegova knjiga iz toga opusa je *Selo svađalovo*, Zagreb, 1972. (drugo dopunjeno izdanje Zagreb, 1999.). Pisac u Napomeni na početku knjige piše: "Selo svađalovo nije nastalo iz čista mira, samo onako. Nemir ga je napisao. Nemir duše zbog duše sela u kojoj živi vječna tuga." U tradicijskoj se kulturi i književnosti Džalto stalno nadahnjivao. U priči *Linčinu za klinčinu* autor pripovijeda o lijenčini Marku koji sa bolesnom ženom i šestoro djece živi u trošnoj kućici od blata i pruća. Marko je nekoć bio uzoran, a onda se propio. Kad mu je supruga umrla, pokopali su je mještani, a Marko je za to vrijeme pio u susjednoj krčmi. Kad je došao praznoj kući iz koje su mještani odveli djecu Marko je zapalio cigaretu i zaspao. Kućica se zapalila, a Marko je sanjao kako ga anđeo zove da se probudi. Kad se prenuo, plamen je već bio velik, a on se uspio izvući, te dozivati mrtvu ženu i djecu. Kuća je izgorjela, a Marko se uputio na grob svoje žene. "Obgrlio je križ i bolno ridao. Ridao je bez glasa, bez suza i bez ikakvih želja osim da legne u grob s njom."

Usljedila su djela: *Gladne i nemirne godine*, Zagreb, 1974.; *Priče iz Pasjih Korita*, Zagreb, 1983.; *Svečev kafić*, Mostar, 1998.; *Mladenачki sjaj i njegov raj*, Đakovački Selci, 1989., drugo izdanje Đakovo, 1994.

Zbirka novela *Eva i ja*, Zagreb, 1995., (drugo izdanje Zagreb, 1996.). obuhvaća razdoblje od Božića 1989. godine, kada je Džalto došao u Glavice (kod Bugojna), do pred sam Uskrs 1994. godine, kada se spasio iz bugojanskoga pakla i smjestio u Zagrebu kao izbjeglica. Od početka župnikovanja u tome mjestu Džalti je gotovo svakodnevno dolazila devedesetogodišnja starica Eva pričajući mu priče. Njihovo druženje se nastavilo i u danima krvavih stradanja, mučenja i progona Hrvata iz Bugojna za vrijeme Domovinskoga rata. O tome autor piše u trećem poglavlju, prisjećajući se negdašnjih prijatelja muslimana. Također piše i o strašnom zločinu koji su 14. rujna 1993. godine počinile muslimanske snage u njegovoj prethodnoj župi, Uzdolu u Rami. U Zagrebu se Džalto susreo sa starim udbašem zvanim Cmizdro, o kojemu je pripovijedala i starica Eva. Cmizdro se ponašao kao da je sve oslobodio i pričao kako u Hrvatskoj nema demokracije, a zbog njega je Džalto dva i

pol mjeseca proveo u Čelovini (zatvor u Mostaru). Baba Eva je s ostalim prognanicima stigla u Živogošće. Oboljela je i dovezena je u bolnicu u Zagreb. Džalto ju je posjetio pred Božić 1994. godine dok je ležala na samrtnoj postelji.

Usljedila su djela: *Župna kronika*, Mostar, 1995.; *Fra Marijanova Bosna*, Zagreb, 1997.; *Krv i suze*, Zagreb, 1997.; *S ljudima*, Zagreb, 1998.

Stjepan Džalto bio je blizak s akademikom Franjom Šanjekom i mnogim dominikancima. Dominikanci su u Bosni bili od 1233. do 1327. godine. Međutim, u Bosni je ostao jedan dominikanac koji je u toj zemlji želio živjeti, umrijeti i biti pokopan. O tome dominikancu Džalto piše u djelu *Posljednji dominikanac*, Zagreb, 2000. S paterom Anđelom obilazio je dominikanske samostane, u Zagrebu, Dubrovniku, Bolu i Splitu. Ti su samostani "riznica ne samo vjerskoga nego i kulturnog blaga, žarište vjere i kulture, mala akademija znanosti i umjetnosti", piše Džalto. Slušajući svojega suputnika, autor se prisjeća predaja i legendi o *bilim pratrima* što mu ih je pripovijedala njegova majka u Uskoplju. Pater Anđeo, također, pripovijeda legende o svetome Dominiku i gradnji crkve i samostana Svetoga Križa u Gružu. Prema legendi (ali i crkvenim spisima) oci dominikanci tražili su zemljište za izgradnju crkve i samostana u Gružu. Imućni Dubrovčanin vidio je u snu svijetao križ iznad svoje kuće pa je zaključio kako Bog od njega traži da se na tom mjestu sagradi crkva posvećena svetome Križu. Saznavši da dominikanci traže prikladno mjesto za novi samostan i crkvu, ponudio im je zemljište uz uvjet da crkva i samostan budu posvećeni svetome Križu, što i bi učinjeno.

Spaljeno ognjište, Uskoplje 2000.; *Pismo*, Zagreb, 2002., zbirka je osamnaest novela o životu maloga bosanskoga čovjeka za vrijeme Kraljevine Jugoslavije, komunističke vladavine, ratne kataklizme u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, te neposrednoga poraća. Među pričama je i *Lejla Almasina*, koja govori o tragičnoj ljubavi Lejle Almasine i Ive Katina. Dvoje se mladih zaljubilo, ali im je ljubav zabranjena. Lejla oboli od sušice i umre, a Ivica pobjegne iz sela. Nakon nesretnog rata između Muslimana i Hrvata "shvatio sam smrt Lejle Almasine i bijeg Ivica Katina (...). Nema više ni Lejlina prozora, ni Ivičine kuće (...), nema nijedne kuće u mom zavičaju. Ništa osim pepela.

Rahmetli ti duši, Lejlo Almasina, a nas koje život guši u ovoj napaćenju Bosni, svom Allahu preporuči. Pomoli se i za Ivicu, da se na svoje ognjište vrati."

Do bola je potresna priča *Nada*, u kojoj autor piše o studentici zagrebačkoga Filozofskog fakulteta, Nadi, koja je za vrijeme rata došla svome domu u Džaltinoj župi. Muslimanski su joj vojnici kuću zapalili, nju zarobili i silovali. Nada je dugo i danju i noću sjedila pod trešnjom ispred spaljenoga ognjišta, a onda je netragom nestala. Kad su se dvije godine nakon rata malobrojni Hrvati vratili na svoja spaljena ognjišta, u šumi su pronašli kostur ženske osobe i u tome kosturu kostur nerođenoga djeteta. Mještani su oba kostura ukopali na istome mjestu. "Danas do toga groba vodi staza utabana stopama brojnih hodočasnika."

Kod Džalte je poput drugih velikana pisane književnosti: Augusta Šenoae, Ksavera Šandora Gjalskoga, Dinka Šimunovića, Maka Dizdara, Ive Andrića, Novaka Simića, Ivana Aralice, snažan utjecaj usmene književnosti. Harmoničan spoj tih književnosti nalazi se u priči *Jezero*.

Radnja se događa 1955./56. godine. Glavnu je junakinju Janju Jankovu obljubio njezin momak, a onda je trudnu ostavio. Janjin otac, pijanica Janko, proklinjao je i progonio svoju nesretnu kćerku te se ona odluči 15./16. svibnja baciti u obližnje jezero *bez dna*. Od tada na taj dan u jezeru ne krekeću žabe. Priča se kako tada iz dubine dopire plač djeteta, "a naše jezero šuti u proliće".

Nakon toga Džalto je objavio djela: *Bog u novcu – vrag na koncu i druge priče*, Zagreb, 2004.; *Priče od uzdaha*, Zagreb, 2006.

* * *

Stjepan Džalto svojim je djelima stvorio epopeju bosanskoga malog čovjeka, iskazujući duboku zabrinutost za sudbinu svoje rodne Bosne – jer boli Bosna i kad se o njoj šuti, a kamoli kad se govori. Nedvojbena, Stjepan Džalto ide u red najvećih hrvatskih književnika u Bosni i Hercegovini i šire. Njegova su djela beskrajni trag velikoga čovjeka, svećenika i književnika.

Zato se za velečasnoga Stjepana Džaltu s pravom mogu izreći narodne mudroslovice: *Blago onom tko do vijeka živi, imao se zašto i roditi*.

Marko Dragić